

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

М-р Ана НаумовскаФакултет за правни науки
МСУ „Г. Р. Державин“ Свети Николе – Битола
Р. Северна Македонија

ПРЕПОЗНАВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ЛИЦА БЕЗ ДРЖАВЈАНСТВО(АПАТРИДИ) И ДВОЈНО ДРЖАВЈАНСТВО(БИПАТРИДИ)

АПСТРАКТ: И покрај обидите преку националните закони за државјанство и со спроведување на Конвенцијата за избегнување на апатридноста од 1961 година и примена на останати меѓународни инструменти да се намали појавата апатридноста, UNHCR проценува дека денес во делови од светот живеат милиони лица без државјанство. Конвенцијата на ОН за правната положба на лица без државјанство од 1954 година, опишува кое е лице без државјанство, промовира стекнување на правен идентитет за тие лица и им овозможува уживање на основните права и слободи без дискриминација.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: државјанство, дискриминација, конвенција, двојно државјанство

RECOGNITION AND PROTECTION OF STATELESS PERSONS (STATELESS PERSONS) AND DUAL CITIZENSHIP (BIPATRIDES)

ABSTRACT: Despite attempts to reduce statelessness through national citizenship laws and the implementation of the 1961 Convention on the Avoidance of Statelessness and the application of other international instruments, the UNHCR estimates that millions of stateless people live in parts of the world today. The 1954 UN Convention on the Legal Status of Stateless Persons describes stateless persons, promotes the acquisition of legal identities for such persons, and enables them to enjoy fundamental rights and freedoms without discrimination.

KEYWORDS: citizenship, discrimination, convention, dual citizenship

Постоењето на различни принципи за стекнување на државјанство доведува до позитивен или негативен судир на државјанството, односно до тоа неколи лица да бидат без државјанство (апатриди), а некои со две (бипатриди) или со повеќе државјанства (полипатриди). Дете родено на територијата на државата во која основен принцип е стекнување на државјанството место на раѓање, од родителите кои имаат државјанство на државата со принцип на крвна врска, во моментот на раѓање стекнува две државјанства. Ако е родено во држава со начело крвна врска, од родители со државјанство на државата со принцип на место на раѓање, таквото дете во моментот на раѓање останува без државјанство.

Апатридите ги дефинираат меѓународните извори, како што е Конвенција за правна положба на лица без државјанство, која во член 1, пропишува дека лицата без државјанство „се лица кои ниедна држава не ги смета за свои државјани во

согласност со својот закон“. Во смисла на Конвенцијата, разгледувањето дали некој е лице апатрид, е ограничено на државите со кои лицето ужива релевантна врска, на пример по раѓање, потекло, склучен брак, вообичаен престој.

Регионалните извори исто така се занимаваат со правото на државјанство, како на пример Американска конвенција за човечки права од 1969 година, и Конвенција на Советот за Европа за избегнување на апатридија поврзана со државна сукцесија од 2006 година. Организацијата на африканско единство во 1999 година ја усвоила Повелбата за права на доброто на детето, во која се потврдува дека секое дете има право да стекне државјанство.

Конвенцијата од 1954 година, лицето без државјанство го опишува како „лице кое ниту една држава не го смета за свој полноправен граѓанин (член 1)“. Ова е исклучиво правна дефиниција со која се упатува на квалитет, начин на доделување или пристапување кон државјанство. Дефиницијата се однесува на делување на законите со кои државното законодавство автоматски одредува кој има државјанство. Од наведеното следува дека лицето, за признавање на статусот „апатрид“ мора да го докаже негативното, дека тој/таа нема никаква правна врска со било која постоечка држава.

Во обидите за утврдување на постоење доказ за апатридност, државите би требало да го преиспитаат постоечкото законодавство за државјанство на оние држави со кои поединецот има претходна врска (каде е роден, претходно место на живеење, држава според државјанството на брачниот другар или деца, односно држава на државјанството на родителите или баба/дедо), да се советуваат со тие држави, ако се покаже за потребно, од нив да се бара доказ.

Документите на надлежното државно тело кои потврдуваат дека лицето за кое се работи не е државјанин на таа држава обично се сметаат за веродостоен доказ за апатридност. Надлежните власти на државата од која потекнува или државата на последен престој, можат да одбијат издавање на службени документи во кои би било наведено дека поединецот не е нивни државјанин или едноставно можат да не одговорат на барањето. Некои државни тела можат да се сметаат ненадлежни за утврдување на лица кои немаат правна врска со државата.

Можно е, значи, да се претпостави ако одредена држава одбие да потврди дека лицето е нејзин државјанин, самото одбивање да претставува некој вид доказ. Да не е така, државата би пружила дипломатска заштита на своите државјани.

-Невидливи за системот: Апатридите на Балканот

Лица невидливи за системот, т.е. лица без државјанство или лица без државјанство сè уште се меѓу нас. И покрај фактот дека конвенциите од 1954 година и подоцна во 1961 година се обидуваат да го намалат ова исклучително големо негативно влијание врз животот на една личност, според УНХЦР, сè уште има 3,9 милиони во 78 земји во светот. Процесот на губење на државјанството обично е тесно поврзан со конфликтите. Многу луѓе беа без државјанство по Втората светска војна, проследено со распаѓање на Советскиот Сојуз, Југославија и војните на Блискиот исток.

Концептот на државјанство е регулиран со меѓународното јавно право така што едно лице има право на државјанство на државата на чие тло е родено или има право на државјанство засновано на крвна врска - има право на државјанство на родителите.

Постојат и системи кои се дијаметрално различни од остатокот од светот, каде што се регистрира државјанство според местото на живеење на мајката.

Во Сирија, државјанството на децата го регистрира таткото. Ако мажот го загуби животот пред раѓањето на детето, нема кој да го запише подоцна во матичните книги.

Во регионот на Западен Балкан, бездржавјанството опаѓа, но сепак не исчезнува. Ова знаење исто така може да предизвика изненадување, имајќи предвид дека овој регион е познат по бројните двојни државјанства. Сепак, има луѓе кои немаат никакви. За нив најмногу се грижат канцелариите на УНХЦР, кои имаат глобален план за периодот 2014-2024 година.

Случаите на бездржавјанство во целосна смисла во БиХ се исклучително ретки. Во моментот има информации за неколку такви случаи, од кои едниот - лице без државјанство - неодамна се стекна со државјанство на БиХ. Сепак, заклучно со крајот на мај 2020 година, знаеме 85 лица (претежно во ФБиХ) кои се изложени на ризик од бездржавјанство, и проценуваме дека во моментот има до сто луѓе во земјата на кои им е потребна помош за решавање на овој исклучително важен прашање на живот. Овие се претежно членови на ромската заедница - луѓе кои често живеат во исклучително тешки околности. Тоа се деца родени во странство, од родители кои се бх. граѓани кои не биле соодветно запишани во матичните книги и чии родители ги немаат потребните документи за запишување во матичните книги на родени. Исто така, оваа бројка вклучува деца родени надвор од болници, чија регистрација во матичната книга на родени е многу бавна и во некои случаи е многу комплицирана.

ДВОЈНО ДРЖАВЈАНСТВО

Двојното државјанство е состојба на лица кои две држави по своите закони ги сметаат за свои државјани. Настанува кога некое лице со раѓање стекнува две државјанства (на пример ќе се роди во држава која го применува начелото *ius soli*, а од родители од држава која му признава државјанство *ius sanguinis*) или кога некое лице дополнително ќе стекне ново државјанство, без да го изгуби дотогашното.

Од друга страна, за посебен случај на двојно државјанство се лица кои имаат и државјанство на Европската унија. Во Европската унија која има наддржавни својства и во кои се спроведува интеграција на државите членки, секој државјанин на една од членките станува воедно и државјанин на Унијата. При тоа, во Договорот од Мастрихт се прави темелна разлика, па припадноста на државата членка се нарекува „државјанство“, а заедничката припадност на унијата „граѓанство“.

Во овој случај разликата е и содржајна бидејќи „граѓаните“ на Унијата на цело нејзино подрачје имаат само права и обврски кои им ги дава Договорот од Мастрихт, а секој државјанин и понатаму има во својата држава вкупност на права и обврски кои ги врзуваат државите и нејзините припадници.

Процесот на добивање на двојно државјанство во Европската унија не е баш едноставен, но пак и не е толку бирократски колку што би се очекувало. Неколку упатства за стекнување на двојно државјанство се следниве:

- » Да се одлучи на кој начин сакаат да стекнат двојно државјанство. Може да се стекне со брак или натурализација
- » Да се научи што повеќе за земјата во која сака некој да стекне двојно државјанство. Да се праша владиниот конзулат за одредени потреби за натурализација. Многу влади бараат течно знаење на нивниот јазик, познавање национална историја и одреден период престој во таа држава

- » Да се провери дали дозволува добивање на двојно државјанство во земјата од која тоа се бара. Германија, Белгија и Чешка, ретко тоа го дозволуваат, додека некои други земји како Франција и Италија тоа го прават често
- » Да се соберат пари. Додека многу земји имаат минимални барања во однос на плаќање, стекнување државјанство во одредени земји претходи плаќање на значаен паричен износ
- » Лицето да се подготви за чекање. Во некои земји, посебно во оние со строги барања за двојно државјанство, процесот на стекнување на државјанство може да трае со години, а не треба да се занемари и факторот среќа.

КАКО ДО ДВОЈНО ДРЖАВЈАНСТВО ВО ЕВРОПСКИТЕ ЗЕМЈИ?

Различни земји имаат различни правила за стекнување државјанство. Некои не даваат испис од државјанство, но некои дозволуваат поседување два или три пасоши. Преглед на ситуацијата во Германија и неколку други држави.

Да почнеме со Германија, која инсистира на речиси ексклузивно државјанство: ако некој земе друго државјанство, го губи германското. Обратно, странец по правило може да стане Германец ако се откаже или го загуби своето дотогашно државјанство, како што е регулирано со параграфот 10 од Законот за државјанство.

Но, овој основен принцип постепено доживува разлабавување, постојат и исклучоци, на пример кога одредени земји едноставно не ги „пуштаат“ своите граѓани.

Иран е една од нив. Граѓанскиот законик на Иран предвидува дека е речиси невозможно напуштање на иранското државјанство. Во исто време, тоа се стекнува практично неизбежно: секој чиј татко е државјанин на таа земја, исто така добива иранско државјанство, сеедно каде живее или каде е роден.

На жените им е посебно отежнато одрекувањето од иранско државјанство, тие не смеат да имаат поинакво отколку она на својот маж. Од тие причини, кога станува збор за натурализирање Иранци, во Германија речиси редовно се дозволува двојно државјанство.

Според податоците на германскиот Сојузен завод за статистика, лани германско државјанство добиле 3.080 Иранци, а притоа ниеден од нив не се одрекол од својот ирански пасош.

Иран не е единствена земја која одбива своите граѓани да ги испише од државјанството. Тоа е случај во уште четириесетина држави, вклучувајќи и некои за кои можеби тоа не е очекувано, како Аргентина. Лани 155 Аргентинци добиле германско државјанство, а притоа го задржале аргентинскиот пасош. Други земји со строги правила во однос на државјанството се Авганистан, Еритреја, Нигерија, Сирија.

Постојат два принципа врз основа на кои се одлучува кој има право на државјанство. Така, САД на пример доделуваат државјанство врз основа на територијалниот принцип, на латински- *jus soli*. Тоа значи дека сите деца родени на територија на САД, добиваат американско државјанство. Поинаку е на пример во Германија и Кина, кои го следат принципот на потекло, латински – *jus sanguinis*. Значи, германско државјанство не се стекнува врз основа на раѓање на германска територија, туку врз основа на потеклото на родителите.

Сепак, во Германија на луѓето со странско потекло им е овозможено да добијат германско државјанство, а постои можност и за двојно државјанство. Во Кина тоа е многу потешко, а двојно државјанство е дури забрането со закон.

Кога станува збор за Европската унија, ситуацијата во прилична мерка се разликува од земја до земја. Во Германија, почнувајќи од 2007 година, државјаните на земјите од ЕУ и Швајцарија се натурализирани врз основа на претпоставката за „повеќекратно државјанство“. И останатите држави од ЕУ дозволуваат двојно државјанство, било целосно, било со одредени ограничувања.

Пописот на населението од 2011 година покажа дека во Германија има нешто помалку од 4,3 милиони луѓе кои покрај германско, имаат барем уште едно државјанство. Покрај германско, 690.000 луѓе имаат полско, 570.000 руско и 530.000 турско државјанство. Овие податоци не се прецизни, зашто Сојузниот завод за статистика до нив дошол само врз основа на изјавите на попишуваните. Мора да се земе во предвид дека некои не сакале или заборавиле да наведат дека имаат уште едно државјанство освен германското.

Специфичност на Германија беше и тоа што до крајот на 2014 година, децата чии родители се странци, а се родени во Германија, меѓу 18 и 23 годишна возраст мораа да одлучат чиј пасош ќе земат – оној на земјата каде се родени или од земјата од која потекнуваат родителите. Тоа првенствено ги погодуваше луѓето од турско потекло со германски пасош.

Но, од крајот на 2014 година, оние кои до навршената 21 година во Германија престојувале најмалку осум години или најмалку шест години посетувале училиште во Германија, не мораат веќе да донесуваат таква одлука. Тоа важи и за оние кои стекнале училишна диплома или стручно образование во Германија. На луѓето со турско потекло тоа им овозможи да го задржат и турското и германското државјанство.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Закон за државјанство на РМ, Скопје, јануари 2017
2. Меѓународно приватно право, изменето и дополнето издание-Трајан Бендевски, Скопје, 2005
3. Збирка на прописи од областа на државјанството- д-р Фиданчо Стоев и Мирјана Лазарова-Трајковска, Скопје, 1998
4. Закон за државјанство- Службен весник на РСМ бр.67/92
5. <https://www.pravdiko.mk>
6. <https://balkans.aljazeera.net/teme/2020/7/12/nevidljivi-za-sistem-apatridi-na-balkanu>
7. <https://www.dw.com/mk/како-до-државјанство-во-германија-и-други-земји-на-еу/a-49960344>